

Pszczelarstwo w Polsce

Včelárstvo v Poľsku

Oravská Polhora

24.11.2017

Marek W. CHMIELEWSKI

Insect Biocontrol Unit
Department of Epizootiology
Faculty of Veterinary Medicine
University of Life Sciences
20-612 Lublin Głęboka 30
Phone: +48 81 445 69 45
Fax: +48 81 445 62 44
Mobile: +48 502 027 280
marek.chmielewski@up.lublin.pl

Interreg
Poľsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

EURÓPSKA ÚNIA

Žilinský
samosprávny
kraj

Wykonane w 2016 roku badania pozwoliły na zebranie i analizę danych dotyczących sektora pszczelarskiego w Polsce w zakresie:

- liczby rodzin pszczelich,
- napszczelenia – liczby rodzin przypadających na 1 km²,
- liczby pszczelarzy oraz struktury pasiek,
- struktury wiekowej pszczelarzy,
- produkcji miodu,
- cen miodu oraz struktury sprzedaży,
- kosztów produkcji,
- handlu zagranicznego na rynku miodu,
- strat rodzin pszczelich po zimowaniu i w sezonie pszczelarskim

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

- Materiał do badań stanowiły dane uzyskane z:
- rejestrów prowadzonych przez powiatowych lekarzy weterynarii,
  - 70 ankiet z organizacji pszczelarskich zebranych przez Agencję Rynku Rolnego w ramach realizacji mechanizmu „Wsparcie rynku produktów pszczelich” w sezonie 2015/2016,
  - Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departamentu Rynków Rolnych,
  - własnych opracowań i analiz.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba rodzin pszczelich

Na podstawie danych uzyskanych z Inspekcji Weterynaryjnej liczba rodzin pszczelich w Polsce wg stanu na **październik 2016** roku wynosiła **1 386 020**.

W porównaniu do roku ubiegłego liczba zarejestrowanych pni pszczelich w skali całego kraju wzrosła o ok. 42 tys. co stanowiło ok. 3,1%.

Najwięcej rodzin pszczelich (pow. 100 tys.) użytkowanych było w województwach: lubelskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim, małopolskim, wielkopolskim i dolnośląskim. Łącznie w tych 6 – ciu województwach zarejestrowanych było ok. 780 tys. rodzin pszczelich (ok. 56,3% ogółu).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba rodzin pszczelich

Najmniej pni pszczelich (poniżej 50 tys.) znajdowało się w podlaskim, opolskim i lubuskim (ok. 125 tys. – 9% ogólnej liczby rodzin).

W odniesieniu do struktury pasiek, najwięcej rodzin pszczelich, bo **ok. 507 tys.** znajdowało się w pasiekach o wielkości **od 21 do 50 uli.**

W pasiekach nie przekraczających **20 pni** było **ok. 412 tys. rodzin** pszczelich.

W pasiekach zawodowych (wg definicji określonej w rozporządzeniu Komisji (WE) Nr 917/2004 liczących powyżej 150 pni) zarejestrowanych było ok. **85 tys. rodzin pszczelich** z czego ponad $\frac{1}{3}$ **w pasiekach powyżej 300 uli.**

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

EUROPSKA UNIA

Žilinský
samosprávny
kraj

Województwo do 5	Struktura pasiek (liczba rodzin pszczelich)			Łączna liczba rodzin pszczelich					
	od 6 do 10	od 11 do 20	od 21 do 50	od 51 do 80	od 81 do 150	od 151 do 300	pow.301		
Lubelskie	1888	12173	28747	68331	43798	12440	7017	2603	176997
Podkarpackie	2322	12860	26988	49409	26527	8143	5169	350	131768
Warmińsko – mazurskie*		589	4030	12140	40393	37295	19044	8571	8140
	130202								
Małopolskie	5620	18437	26465	42390	15847	5725	3282	3810	121576
Wielkopolskie	3087	11098	20699	40822	23603	10036	4767	2040	116152
Dolnośląskie	1634	7052	16911	36076	18458	10356	8076	4366	102929
Mazowieckie	2202	10446	19943	36231	16746	6418	3679	780	96445
Zachodniopomorskie		913	4059	10620	32585	18133	8114	2308	350
	77082								
Kujawsko - pomorskie		1070	5188	12298	28445	12361	5599	2204	410
	67575	66278							
Śląskie	5622	13250	19106	19518	5857	1583	1342	0	
Świętokrzyskie	1138	5475	10253	21528	14087	6168	1520	730	60899
Łódzkie	2146	8329	15815	21812	6661	1852	1897	0	58512
Pomorskie	867	3625	8487	21714	10328	3622	2870	2360	53873
Lubuskie	995	3763	8390	19628	10968	2792	840	2600	49976
Opolskie	1496	5112	9022	13199	8060	2552	550	1100	41091
Podlaskie	567	3023	6388	15148	5325	2904	1310	0	34665
Ogółem	32156	127920	252272	507229	274054	107348	55402	29639	1 386 020

Interreg

Polsko-Slovensko

Europský fond regionálneho rozvoja

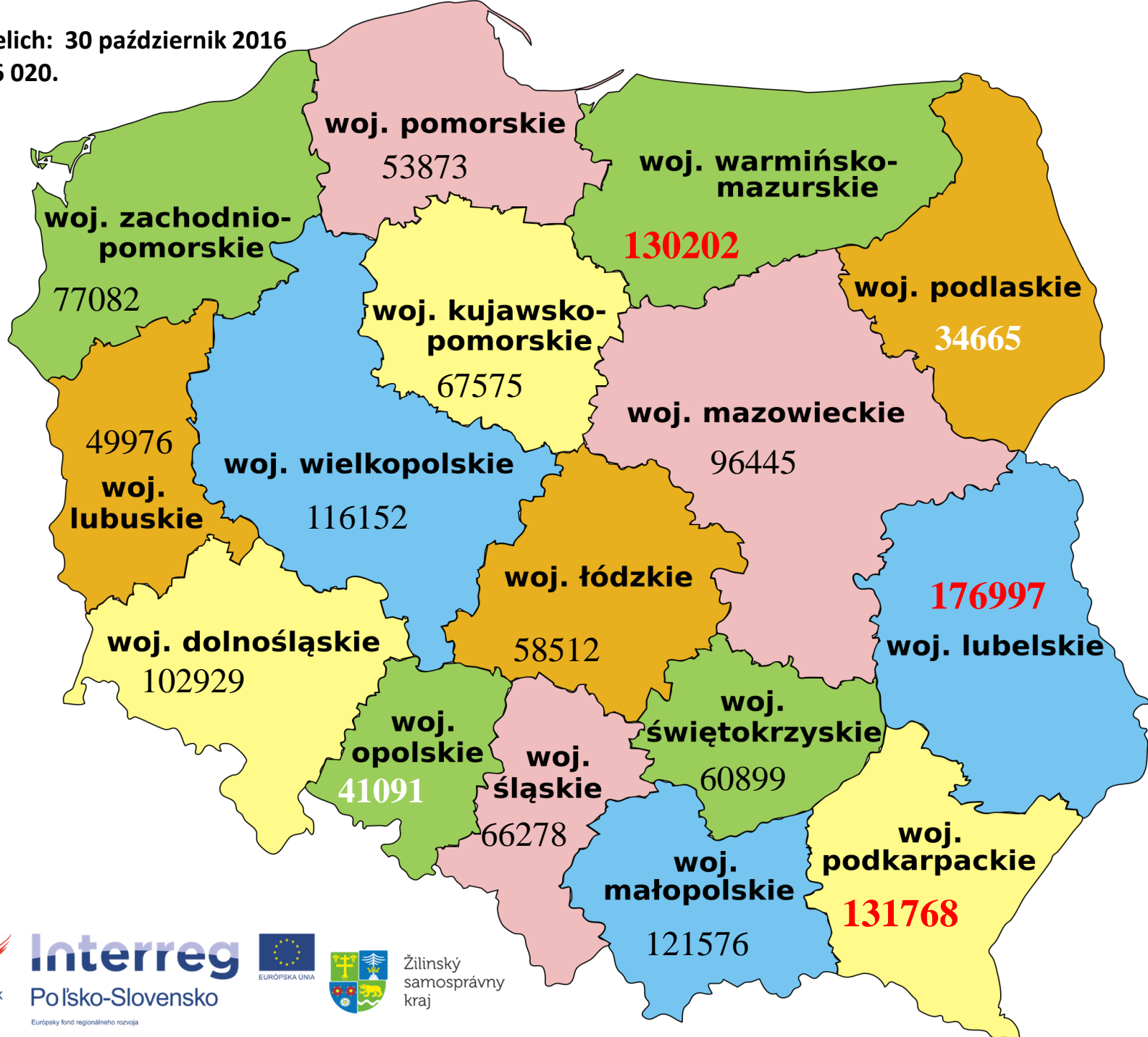
EUROPSKA UNIA

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba rodzin pszczelich: 30 październik 2016 roku wynosiła 1 386 020.

Interreg
Poľsko-Slovensko

Žilinský
samosprávny
kraj

Európsky fond regionálneho rozvoja

Napszczelenie – liczba rodzin pszczelich przypadająca na 1 km²

Przeciętnie w 2016 roku na tej powierzchni napszczelenie wynosiło 4,4 rodzin pszczelich.

Najwięcej, bo 8 rodzin pszczelich na 1 km² znajdowało się w woj. małopolskim, najmniej (1,7) w woj. podlaskim.

zasadzie Podlasie, Polska centralna (woj. mazowieckie) oraz Pomorze to regiony o najmniejszym napszczeleniu (poniżej 3 uli).

W południowo – wschodniej części Polski jest znacznie wyższe niż w innych regionach kraju. Należy zauważyć, że wymienione zależności są stałe na przestrzeni wielu lat, gdyż decydujące czynniki, które wpływają na poziom napszczelenia i rozwój pszczelarstwa w województwie czy regionie, mają przede wszystkim związek z warunkami pożytkowymi i tradycjami chowu

Interreg
Polsko-Slovensko

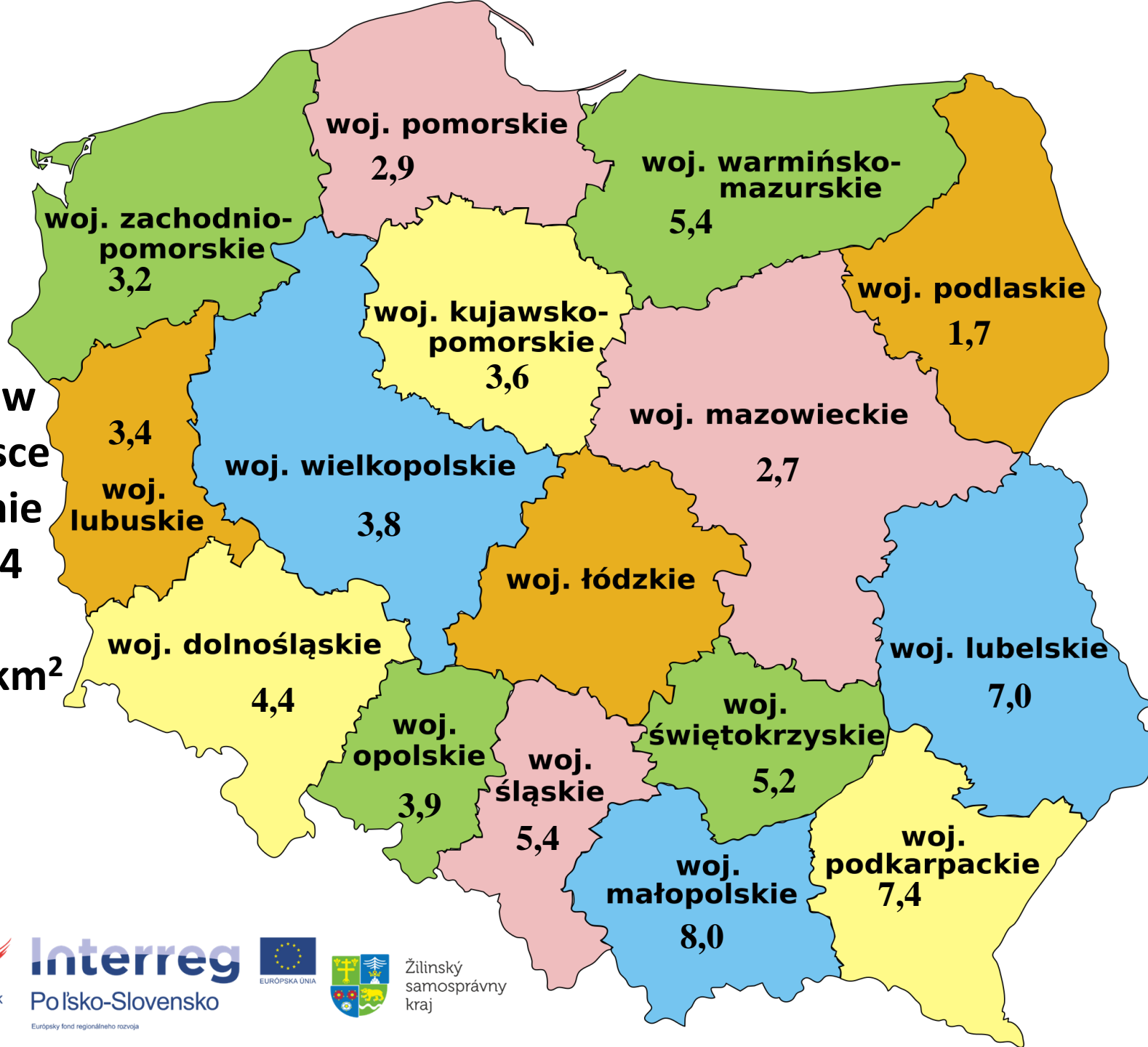
Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

**Przeciętnie w
2016 w Polsce
napszczenie
wynosiło 4,4
rodzin
pszczelich/km²**

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

Według danych z rejestrów prowadzonych przez powiatowych lekarzy weterynarii w porównaniu do ubiegłego roku zwiększyła się o ok. 4,6% liczba zarejestrowanych pszczelarzy i wyniosła 57 550 osób.

Najwięcej pszczelarzy (pow. 5 tys.) było w 3 – ech województwach: małopolskim, lubelskim, podkarpackim (łącznie ok. 18 tys. – 31,5% wszystkich).

Najmniej (poniżej 2 tys.) w podlaskim, lubuskim, pomorskim (łącznie ok. 5,3 tys. – 9,2% ogólnej liczby).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

Pasieki liczące do 20 pni, posiadało ok. 37,6 tys. pszczelarzy.

Większe pasieki (od 21 do 80 rodzin pszczelich) należały do ok. 18,6 tys. pszczelarzy.

Pasieki, które można by zaszeregować do działów specjalnych produkcji rolnej (ponad 80 uli) były w posiadaniu ok. 1,3 tys. pszczelarzy.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

W 2016 roku średnia pasieka w kraju liczyła 24 pnie pszczele.

Największe gospodarstwa pasieczne znajdowały się na terenie województwa warmińsko – mazurskiego, a przeciętna pasieka w tym regionie liczyła ok. 41 rodzin pszczelich.

Średnio ok. 30 uli posiadali pszczelarze w województwie zachodniopomorskim, a niewiele mniejsze pasieki zlokalizowane były na Lubelszczyźnie, Dolnym Śląsku i Pomorzu. Porównywalne obsadą dla średniej krajowej znajdowały się na terenie województwa lubuskiego, świętokrzyskiego, kujawsko-pomorskiego, podkarpackiego i wielkopolskiego.

Najmniejsze pasieki (przeciętnie ok. 13 uli) znajdowały się na Śląsku.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

Szczegółowa analiza struktury pasiek pokazuje duże rozdrobnienie krajowego pszczelarstwa.

Ok. 65% ogólnej liczby pasiek nie posiadało więcej niż 20 rodzin pszczelich.

Pasieki towarowe, czyli powyżej 80 rodzin stanowiły ok. 2,3%.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

Na podstawie danych z Inspekcji Weterynaryjnej wynika, że pszczelarzy zawodowych tj. posiadających **ponad 150 rodzin pszczelich było 330.**

W stosunku do roku 2013 ich liczba zwiększyła się **o ok. 4,4%.**

Najwięcej pasiek profesjonalnych zlokalizowanych było w województwie warmińsko – mazurskim (59), dolnośląskim (49) i lubelskim (37), najmniej w województwie opolskim (5), podlaskim (6) i śląskim (7).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Liczba pszczelarzy i struktura pasiek

Średnia wielkość pasieki profesjonalnej wynosiła ok. 256 uli.

Największe pasieki znajdowały się w woj. lubuskim (średnio 430 uli), najmniejsze w łódzkim i śląskim (ok.190 pni).

Pszczelarze zawodowi posiadali ok. 85 tys. rodzin pszczelich (6,1% ogólnej liczby).

Największy procentowy udział rodzin w pasiekach zawodowych w porównaniu do pozostałych był w województwie warmińsko-mazurskim (12,8%) i dolnośląskim (12,1%), najmniejszy zaś w woj. śląskim (2,0%).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Struktura wiekowa pszczelarzy

Według danych uzyskanych z organizacji pszczelarskich (70 organizacji pszczelarskich, zrzeszających ok. 38 tys. pszczelarzy i ok 1,1 mln. rodzin pszczelich) większość pszczelarzy to osoby w średnim wieku i starsi.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

EUROPSKA UNIA

Žilinský
samosprávny
kraj

8,6 % do 35 lat

19,7 % w wieku 36 – 50 lat

32,8 % wiek 51 – 65 lat

38,9 % over 65 tys

Interreg
Poľsko-Slovensko

Žilinský
samosprávny
kraj

Európsky fond regionálneho rozvoja

Struktura wiekowa pszczelarzy

Procentowy udział pszczelarzy młodych był najwyższy w pasiekach o liczbie rodzin pszczelich od 11 do 20 i wynosił 3,38% ogółu pszczelarzy.

W przypadku producentów z kolejnych dwóch kategorii wiekowych (od 36 do 50 lat i od 51 do 65 lat) ich procentowy udział był najwyższy w pasiekach liczących od 21 do 50 pni (odpowiednio 6,53 i 11,28%).

Wśród pszczelarzy najstarszych (pow. 65 lat) największą grupę (9,06%) stanowiły osoby prowadzące pasieki o liczbie uli od 11 do 20. Zwraca także uwagę fakt, że udział pszczelarzy w wieku poprodukcyjnym w porównaniu do pozostałych grup wiekowych jest najniższy w pasiekach powyżej 150 pni.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Produkcja miodu

W oparciu o zebrane z organizacji pszczelarskich dane, produkcja miodu wyniosła w 2016 r. ok. 18 tys. ton.

W porównaniu do roku ubiegłego zbiory miodu były niższe o ok. 8 tys. ton. **Średnia ilość miodu odwirowana z jednej rodziny pszczelej wynosiła tylko ok. 12 kg.**

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Produkcja miodu

Najmniejszą średnią wydajność miodu z ula (4,7 kg) uzyskali pszczelarze z województwa małopolskiego, najwyższą zaś (18 kg) producenci z województwa kujawsko - pomorskiego. Najwięcej miodu (1669,3 ton) wyprodukowano na Dolnym Śląsku, zaś najmniej w województwie opolskim (265,3 tony).

W 8 województwach średnie zbiory miodu były niższe od średniej krajowej. W wielu pasiekach województwa małopolskiego w ogóle nie pozyskano miodu, a na niektórych obszarach województwa śląskiego i podkarpackiego produkcja miodu wyniosła tylko 2-3 kg z jednej rodziny pszczelej.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Ceny miodu i struktura sprzedaży

Niska produkcja w 2016 roku spowodowała wzrost cen w skupie hurtowym. Za kilogram miodu wielokwiatowego i rzepakowego skupujący płacili przeciętnie 11 zł.

Miody akacjowe, lipowe i gryczane uzyskiwały cenę ok. 16 zł/kg.

Miody rzadziej produkowane, spadziowy ze spadzi iglastej i wrzosowy skupowano za kwoty dużo wyższe, odpowiednio 26,5 i 34 zł/kg.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Ceny miodu i struktura sprzedaży

Miód rzepakowy sprzedawany **bezpośrednio z pasieki kosztował średnio ok. 22 zł/kg**, a miód wielokwiatowy średnio **ok. 23,5 zł/kg**.

Kilogram miodu akacjowego, lipowego czy gryczanego kosztował **ok. 26 zł.**, a miodu spadziowego ze spadzi iglastej **ok. 35 zł.**

Średnia cena 1 kg miodu wrzosowego w sprzedaży bezpośredniej wynosiła prawie **47 zł.**

Spośród wszystkich form dystrybucji miodu najwyższe ceny (poza miodem wielokwiatowym) odnotowano w sprzedaży detalicznej. Różnice w porównaniu do cen w sprzedaży bezpośredniej wynosiły od ok. 3 zł (miód rzepakowy) do nawet 14 zł/kg w przypadku miodu wrzosowego.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Ceny miodu i struktura sprzedaży

Według danych z organizacji pszczelarskich podstawowym kanałem zbytu miodu **była sprzedaż bezpośrednia, która stanowiła aż 81% całkowitej produkcji.**

Pszczelarze do punktów skupu skierowali 14,6% uzyskanego miodu, a w ramach handlu detalicznego sprzedali 4,3% miodu.

Na potrzeby przemysłu trafiło ok. 0,1% całkowitej produkcji.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Koszty produkcji

Średnie koszty produkcji w przeliczeniu na 1 rodzinę pszczelą od kilku lat są wysokie i zróżnicowane w zależności od typu pasiek.

W 2016 roku w pasiekach towarowych koszty ogółem (stałe i zmienne) wynosiły 326 zł na 1 rodzinę pszczelą, a w pasiekach mniejszych (amatorskich) były o 73 zł. niższe.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Koszty produkcji

Koszty stałe w pasiekach amatorskich stanowiły ok. 16,6% ogółu kosztów, a w pasiekach towarowych sięgały prawie 21%.

Spośród kosztów zmiennych (w obu typach pasiek) największe były koszty pracy.

W pasiekach amatorskich koszty zimowego dokarmiania rodzin, a w pasiekach towarowych koszty transportu stanowiły także istotny udział wśród kosztów zmiennych.

Należy zaznaczyć, że głównie za sprawą niskich cen cukru nieznacznie obniżyły się koszty funkcjonowania pasiek. W pasiekach amatorskich koszty ogółem były niższe o ok. 7,6%, a w pasiekach towarowych o ok. 6,4% w stosunku do roku ubiegłego.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Zilinský
samosprávny
kraj

A ten stary ul lubię
najbardziej !

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Handel zagraniczny na rynku miodu

Od wielu lat Polska, podobnie jak inne kraje Unii Europejskiej, importuje duże ilości miodu – rokrocznie jest to kilkanaście tysięcy ton.

Import miodu wykazuje z roku na rok tendencję rosnącą, podobnie jak jego eksport.

W latach 2004 – 2009 przeciętnie wywożono z Polski kilkaset ton miodu rocznie, zaś np. w 2013 roku już ponad 11 tysięcy ton.

Na przestrzeni lat nie zmienia się jednak relacja eksportu do importu, która charakteryzuje się dużym deficytem.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Handel zagraniczny na rynku miodu

W pierwszych 9 miesiącach 2016 roku wyeksportowano z kraju ponad 9 tys. ton miodu zaś wolumen importu wyniósł ponad 14 tys. ton.

W tym okresie najwięcej miodu z Polski sprzedawano na rynkach UE, a głównym odbiorcą były Francja (ok. 2,7 tys. ton miodu) i Niemcy (2,2 tys. ton).

Poza Europą miód z Polski trafił też do Arabii Saudyjskiej (ok. 70 ton) i do Stanów Zjednoczonych Ameryki (ok. 37 ton).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Straty rodzin pszczelich

Na podstawie danych z organizacji pszczelarskich średnie straty określone po zimowaniu (odnotowane wiosną 2014 r.) w skali całego kraju wyniosły 11,4%.

Należy podkreślić, że były to najniższe straty rodzin pszczelich odnotowane w naszych badaniach w ostatnich latach.

W roku 2011 i 2012 wynosiły one ok. 13%, a w 2013 roku 18,1%.

W 2016 roku najwyższe straty rodzin pszczelich po zimowaniu stwierdzili pszczelarze z województwa opolskiego (20%), pomorskiego (18,3%) i wielkopolskiego (17,2%). Najniższe straty rodzin pszczelich stwierdzono w województwie dolnośląskim (5,4%), podkarpackim (6,5%) lubelskim (7%) i małopolskim (7,8%).

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Straty rodzin pszczelich

W trakcie sezonu pszczelarskiego pszczelarze z 14 – stu województw zgłosili do związków pszczelarskich przypadki ostrych zatruc lub podtruc rodzin pszczelich, głównie na plantacjach rzepaku (ozimego lub jarego) i uprawach sadowniczych.

Łączna liczba rodzin pszczelich, która uległa ostremu zatruciu w skali całego kraju wyniosła ok. 2,5 tys. Podtrucia dotknęły prawie 8 tys. rodzin pszczelich.

W województwie lubuskim i podlaskim brak było oficjalnych zgłoszeń strat rodzin pszczelich w trakcie sezonu pszczelarskiego.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

Na obszarze całego kraju wprowadza się o d 1 stycznia 2015 roku program mający na celu wykrycie występowania określonych czynników zakaźnych wywołujących straty w rodzinach pszczelich, określony w załączniku do rozporządzenia.

Interreg
Polsko-Slovensko

Európsky fond regionálneho rozvoja

Žilinský
samosprávny
kraj

2.1. Cel programu

- **Celem bezpośrednim** programu jest wykrycie w pasiekach występowania czynników zakaźnych wywołujących następujące choroby zakaźne pszczół:
  - nosemoza,
  - chroniczny paraliż pszczół (CBPV),
  - wirus zdeformowanych skrzydeł (DWV),
  - ostry paraliż pszczół (ABPV),
  - mały chrząszcz ulowy (*Aethina tumida*),
  - roztocze *Tropilaelaps*,
  - **określenia rzeczywistej prewalencji¹ takich chorób pszczół jak:**
    - zgnilec amerykański,
    - zgnilec europejski
    - warroza.

2.1. Cel programu

- **Celem pośrednim** jest zebranie informacji o występowaniu zakażeń i ocena sytuacji epizootycznej w odniesieniu do ww. chorób zakaźnych pszczół na obszarze województwa lubelskiego,
- a na podstawie przedmiotowych wyników
  - ❖ - **ocena sytuacji epizootycznej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.**

Czynniki ograniczające produkcję pszczelarską w Polsce

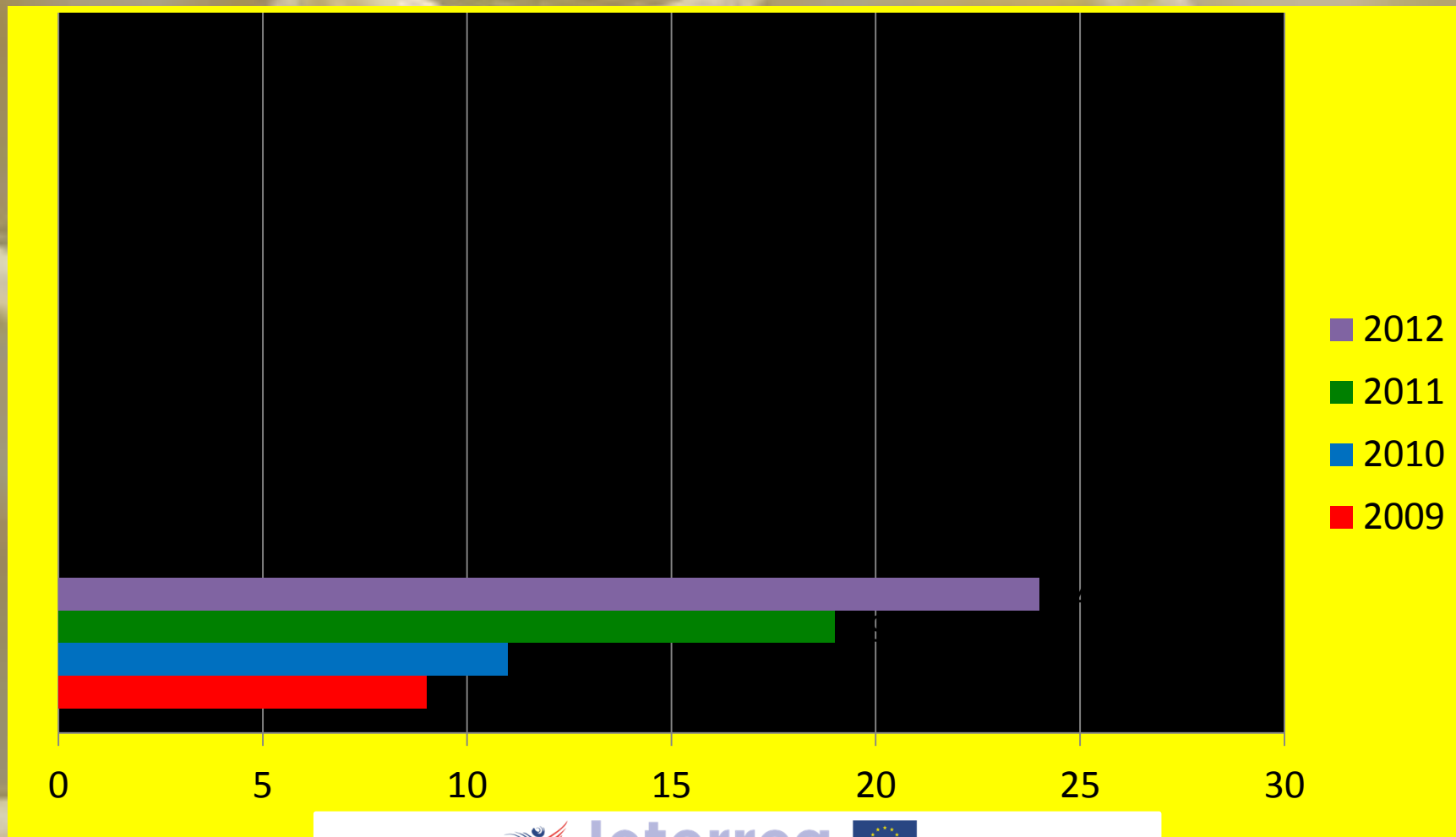

- niekorzystne zmiany klimatyczne
unfavorable climate changes
- zmiany w użytkowaniu rolniczym ziemi
altered land management
- niekorzystne proporcje cen do kosztów produkcji
unfavorable proportions of prices to costs of production
- masowe zamieranie rodzin pszczelich lub **syndrom depopulacyjny**
mass die-offs of bee-colonies in apiaries or depopulation syndrome

Występowanie zgnilca amerykańskiego pszczół w Polsce

Occurrence of American foulbrood of bees in Poland

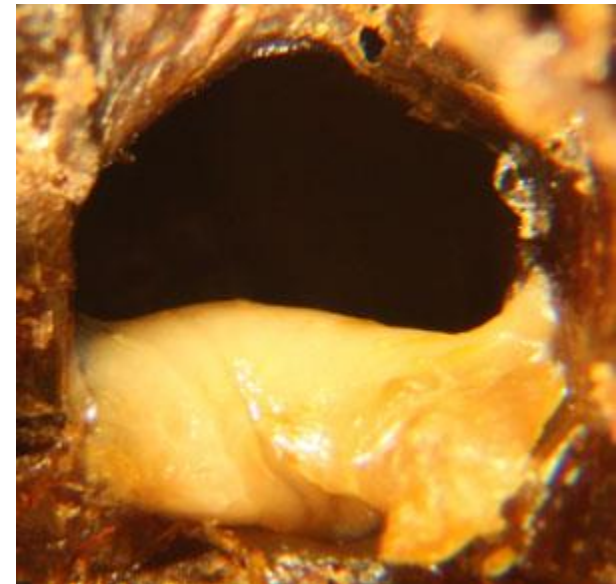
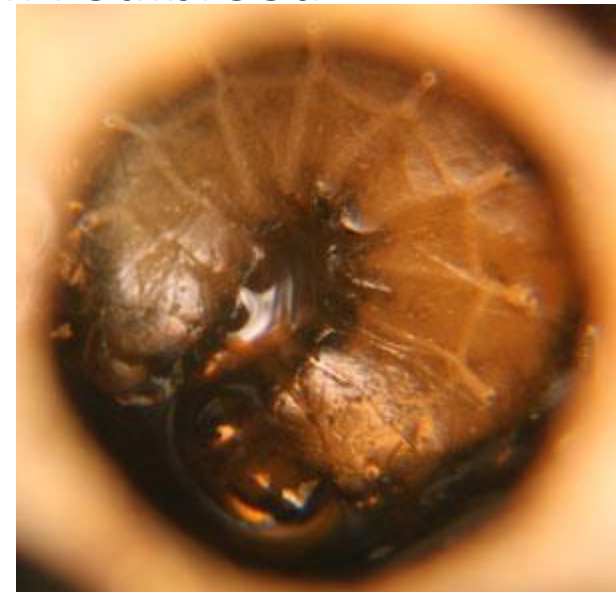
0618(1), 1418(1),
 1807(5), 1861(1),
 2005(1)
 0608(1)
 2208(1), 2212(1)
 0609(1), 1434(1),
 1610(1), 1813(4),
 1862(1), 2213(1),
 2402(2), 2414(1),
 2613(1), 3213(1),
 3215(4)

GIWET,06,2012

Zgnilec europejski pszczoł European Foulbrood

Dane własne

Występowanie patogenów w rodzinach pszczelich na terenie woj. lubelskiego w latach 2012 – 2013. Wyniki wstępne. Opracowanie własne.

Zakażenie 3-4 patogenami	≤ 60 %
Porażenie Varroa destructor	98,7 %
Zakażenie DWV (choroba zdeformowanych skrzydeł)	76,8 %
Zakażenie Nosema spp. (Nosema ceranae Nosema apis)	84,2 % 81,2 % 18,8 %
ABPV (ostrzy paraliż pszczół)	35,0 %
CBPV (chroniczny paraliż pszczół)	7,8 %
BQCV (choroba czarnych mateczników)	2,4 %

**Dziękuję
Państwu
za uwagę !**

**Ďakujem
za pozornosť!**